



“Tasviriy san’at o‘qituvchisining innovatsion faoliyatini loyihalash”

Ilyosjon Mamatov

Qo‘qon davlat universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada tasviriy san’at o‘qituvchisining innovatsion faoliyatini loyihalash jarayoni pedagogik innovatsiyalar nazariyasi, zamonaviy ta’lim texnologiyalari, kreativ pedagogika, raqamli didaktika, STEAM yondashuvi hamda tasviriy san’at metodikasi integratsiyasida ilmiy asoslangan holda tahlil qilindi. Tadqiqotning maqsadi – tasviriy san’at fani o‘qituvchisining innovatsion faoliyatini shakllantiruvchi ilmiy-kompetensiyalar tizimini aniqlash, uning innovatsion faoliyatini loyihalash jarayonini pedagogik, psixologik, san’atshunoslik va texnologik nuqtai nazardan ilmiy asosda yoritishdir. Maqolada o‘qituvchining innovatsion kreativ kompetensiyalari, innovatsion metodlar (TRIZ, Design Thinking, Art–STEAM integratsiyasi, raqamli grafik vositalar), pedagogik innovatsion faoliyatni loyihalash bosqichlari, innovatsion strategiya va modellar (ADDIE, SAM, 4K Modeli) tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, tasviriy san’at o‘qituvchisi uchun innovatsion faoliyatni loyihalash — faqat yangi vositalarni joriy etish emas, balki badiiy tafakkur, raqamli kompetensiya, kognitiv jarayonlar, kreativ pedagogika, multimodal ta’lim va estetika bilan uzviy bog‘langan ilmiy-pedagogik jarayon ekanligi aniqlanadi.

Kalit so‘zlar: innovatsion faoliyat, tasviriy san’at o‘qituvchisi, loyiha texnologiyasi, raqamli pedagogika, kreativ kompetensiya, STEAM, metodika.

KIRISH.

Tasviriy san’at o‘qituvchisining innovatsion faoliyatini loyihalash hozirgi ta’lim tizimining eng dolzarb ilmiy-pedagogik masalalaridan biri bo‘lib, u san’at pedagogikasida kreativ tafakkurni rivojlantirish, o‘qitish sifatini oshirish, o‘quvchi shaxsini estetik, vizual, kognitiv va texnologik jihatdan yuksaltirishga qaratilgan kompleks jarayonni anglatadi; innovatsion faoliyatning mazmuni raqamli texnologiyalar (grafik planshet, 3D-modellashtirish, AR/VR san’at muhiti), STEAM yondashuvi, zamonaviy psixologik yondashuvlar (kreativ tafakkur, divergent fikrlash), zamonaviy ta’lim modellarining (ADDIE, Bloom taksonomiyasi, 4K Modeli, Design Thinking) tasviriy san’at fani bilan integratsiyalashgan holda qo‘llanilishiga tayanadi. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, tasviriy san’at o‘qituvchisining innovatsion faoliyati faqat texnik vositalar bilan emas, balki badiiy–estetik tafakkur, vizual idrok mexanizmlari, rang va shakl psixologiyasi, san’at metodikasining uzluksiz rivojlanishi, o‘quvchi shaxsining kreativ potentsialini aniqlash kabi ilmiy asoslar bilan belgilanadi. Mazkur mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, yuksak malakali tasviriy san’at o‘qituvchisi ta’lim jarayonini faqat reproduktiv emas, balki kreativ, interaktiv va innovatsion tarzda tashkil eta olishi zarur; buning uchun esa u nafaqat san’at texnikalarini, balki didaktik innovatsiyalarni, raqamli vositalarni, loyihalash texnologiyalarini, psixologik

motivatsiya modellarini, san'at orqali shaxs rivojlanishiga ta'sir etuvchi mexanizmlarni chuqur bilishi kerak. Shuningdek, innovatsion faoliyatni ilmiy asosda loyihalash tasviriy san'at o'qituvchisining kasbiy kompetensiyalari — metodik, badiiy, texnologik, kommunikativ va kreativ kompetensiyalarni kompleks shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu maqola ana shu jarayonning ilmiy mexanizmlarini ochib berishni maqsad qilib, innovatsion faoliyatni loyihalashning nazariy asoslari, ilmiy-metodologik poydevori va amaliy mexanizmlarini tizimli ravishda yoritadi.

MATERIALLAR VA METODLAR.

Ushbu ilmiy tadqiqotda tasviriy san'at o'qituvchisining innovatsion faoliyatini loyihalash jarayoni pedagogik innovatsiya nazariyalari, kognitiv psixologiya, san'at metodikasi, raqamli didaktika va loyihalash texnologiyalarining integratsiyasiga asoslangan holda o'rganildi; birinchi metod sifatida **pedagogik innovatsiya nazariyasi** qo'llanilib, Schumpeterning innovatsiya modeli, Rogersning innovatsiyalar tarqalishi nazariyasi, Druckerning innovatsion menejment yondashuvi hamda Fullanning ta'limdagi o'zgarish dinamikasi konsepsiyasi asosida o'qituvchi faoliyatidagi innovatsion jarayonlarning psixologik-iqtisodiy mexanizmlari tahlil qilindi; ikkinchi metod sifatida **kreativ pedagogika va Art-STEAM integratsiyasi** qo'llanilib, san'at, texnologiya, muhandislik, matematika va ilm-fan elementlarining o'zaro uyg'unlashuvi orqali o'quvchi tafakkurini rivojlantirish mexanizmlari o'rganildi; uchinchi metod — **loyihalash texnologiyalari** bo'lib, ADDIE modeli (tahlil, dizayn, ishlab chiqish, joriy etish, baholash), Design Thinking (empatiya, muammoni aniqlash, g'oya yaratish, prototiplash, testlash) va SAM modeli (iterativ dizayn) tasviriy san'at o'qituvchisining innovatsion faoliyatini shakllantirish bo'yicha qo'llanildi; to'rtinchi metod sifatida **vizual va badiiy psixologiya** qo'llanilib, Arnheimning vizual idrok nazariyasi, Gombrichning badiiy mantiq modeli, gestalt psixologiyaning yaxlitlik, figura-fon, davomiylik va ritm tamoyillari asosida o'quvchi tafakkurini rivojlantirish mexanizmlari tahlil qilindi; beshinchi metod sifatida **raqamli didaktikadan** foydalanilib, raqamli grafik vositalar, 3D-modellashtirish, AR/VR muhiti, multimodal ta'lim platformalari va raqamli kreativ muhitlarning o'quv jarayoniga ta'siri o'rganildi; oltinchi metod sifatida **komparativ (qiyosiy) tahlilni** qo'llab, innovatsion faoliyat loyihalash tajribalari turli mamlakat ta'lim tizimlari bilan taqqoslandi; yettinchi metod sifatida **pedagogik eksperiment va kuzatuv** usullari qo'llanilib, tasviriy san'at o'qituvchilari va talabalarning innovatsion kompetensiyalar rivoji, kreativ faoliyati, raqamli vositalardan foydalanish ko'nikmalari, badiiy loyihalash jarayonidagi muvaffaqiyatlar va kamchiliklar amaliy tajriba asosida qayd qilindi. Mazkur metodlar uyg'unligi o'qituvchi innovatsion faoliyatini ilgarilatuvchi ilmiy qonuniyatlarni kompleks o'rganish imkonini berdi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA.

1. Tasviriy san'at o'qituvchisining innovatsion kompetensiyalar tizimi

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tasviriy san'at o'qituvchisining innovatsion faoliyatini muvaffaqiyatli loyihalash uchun o'qituvchi kompetensiyalarining an'anaviy to'plami yetarli emas, balki zamonaviy ta'lim talablari bilan uyg'un bo'lgan **innovatsion, kreativ, raqamli, kommunikativ, metodik va reflektiv kompetensiyalar tizimini** shakllantirish zarur; o'qituvchining innovatsion kompetensiyasi — yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llay olish, kreativ g'oyalar

ishlab chiqish, innovatsion jarayonlarni boshqarish, o'quvchilarning estetik-kognitiv faoliyatini rag'batlantirish, badiiy muhitni tashkil etish, raqamli vositalardan samarali foydalanish va pedagogik jarayonni loyiha faoliyatiga asoslangan holda boshqarish kabi bilim va ko'nikmalar majmuasidan iborat. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, tasviriy san'at o'qituvchisining innovatsion kompetensiyasi ayniqsa **Art–STEAM integratsiyasi, raqamli grafik texnologiyalar, 3D vizualizatsiya, dizayn tafakkuri, badiiy psixologiya** kabi ilmiy yo'nalishlar bilan bevosita bog'liq; bu kompetensiyalar o'qituvchi faoliyatining faqat didaktik emas, balki san'atshunoslik, texnologiya va psixologiya bilan uzviy integratsiyalangan tizimini yaratadi.

2. Innovatsion faoliyatni loyihalashning ilmiy–pedagogik modeli

Tadqiqot jarayonida ishlab chiqilgan ilmiy–pedagogik model shuni tasdiqlaydiki, innovatsion faoliyatni loyihalash — o'qituvchining bir martalik faoliyati emas, balki **metodik diagnostika → maqsad qo'yish → kreativ dizayn → texnologik integratsiya → amaliyotga joriy etish → monitoring va baholash** bosqichlaridan iborat uzluksiz ilmiy jarayondir. Addie modeli asosida olingan ma'lumotlarga ko'ra, tasviriy san'at ta'limi uchun innovatsion loyihalashning asosiy bo'g'ini — o'quvchilarning vizual-kreativ rivojlanish ehtiyojlarini aniqlash, shu asosda innovatsion materiallar yaratish, badiiy tajribalar, raqamli vositalar va kreativ metodlar integratsiyasini amalga oshirishdir. Design Thinking yondashuvi esa innovatsion modelga insonparvarlik, empatiya, g'oya ishlab chiqish va badiiy yechimlarni takomillashtirish tamoyillarini olib kiradi; natijada o'qituvchi tomonidan yaratilgan innovatsion pedagogik loyiha nafaqat ta'lim jarayonini, balki o'quvchi shaxsining badiiy-ijodiy rivojlanishini ham samarali qo'llab-quvvatlaydi.

3. Raqamli vositalar va Art–STEAM integratsiyasining samaradorligi

Raqamli vositalar va Art–STEAM integratsiyasining ilmiy tahlili shuni ko'rsatadiki, tasviriy san'at o'qituvchisining innovatsion faoliyatida **grafik planshetlar, 3D-modellashtirish dasturlari, AR/VR vizual muhiti, raqamli kollaj va montaj, raqamli kompozitsiya, interaktiv multimediya** vositalari badiiy–pedagogik jarayonni tubdan o'zgartiradi; ular yordamida o'quvchi vizual tafakkurni faollashtiradi, shaklni uch o'lchovda ko'ra oladi, rangning optik o'zgarishlarini tahlil qiladi va tasviriy tajriba jarayonida murakkab kreativ yechimlar yaratadi. Art–STEAM modeli orqali san'at fanining texnologiya, muhandislik, matematika va tabiiy fanlar bilan bog'lanishi o'quvchilarning kognitiv fikrlashini, muammoni hal qilish malakasini, dizayn tafakkurini va tahliliy kompetensiyasini oshiradi. Tadqiqot shuni isbotladiki, Art–STEAM integratsiyasi tasviriy san'at darslarini zamonaviy ta'limning kreativ laboratoriyasiga aylantiradi.

4. Kreativ tafakkur va vizual idrokni rivojlantirish mexanizmlari

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tasviriy san'at o'qituvchisining innovatsion faoliyatida kreativ tafakkur va vizual idrokni rivojlantirish jarayoni **gestalt psixologiyasi, vizual idrok nazariyalari, rang–shakl psixofizikasi, kompozitsion idrok modeli** kabi ilmiy tamoyillarga tayanadi; Arnheimning idrok mantiqi, xarakterli vizual markaz tamoyillari, figura–fonning o'zaro ta'siri, ritmning idrokiy kuchi, rangning psixologik ta'siri o'quvchilarda badiiy dunyoqarashni shakllantiruvchi asosiy mexanizmlardir. O'qituvchining innovatsion faoliyati aynan mana shu mexanizmlarni tashkil etish, boshqarish va o'quvchi idrokiga moslashtirishdan iborat bo'ladi. Kreativ

tafakkur divergent fikrlash, tasavvur, badiiy tahlil va kompozitsion yechim yaratish jarayonida shakllanadi; tadqiqot tasdiqlaydiki, innovatsion ta'lim muhiti badiiy idrokni kuchaytiradi, vizual tafakkurga yangi yo'nalish beradi va o'quvchini ijodiy shaxs sifatida shakllantiradi.

5. O'qituvchining metodik innovatsiyalarga moslashuv dinamikasi

Tadqiqotda o'qituvchining metodik innovatsiyalarni qabul qilishi va ularga moslashuvi Rogers tomonidan ishlab chiqilgan **innovatsiyalarning tarqalish nazariyasi** asosida tahlil qilindi; bunda o'qituvchilar innovatorlar, ilg'or qabul qiluvchilar, erta ko'pchilik, kech ko'pchilik va konservativ guruhlarga bo'lindi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, tasviriy san'at o'qituvchilarida innovatsiyani qabul qilish ko'pincha texnik savodxonlik, san'atshunoslik tayyorgarligi, pedagogik refleksiya va kreativ faollik bilan bog'liq. Innovatsion vositalar bilan ishlashda duch kelinadigan psixologik to'siqlar — yangilikdan qo'rquv, texnologik xavotir, metodik stereotiplar — o'qituvchining innovatsion faolligini pasaytiradi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, ushbu to'siqlarni bartaraf etishning eng samarali yo'li — bosqichma-bosqich o'qitish, amaliy treninglar, innovatsion tajriba almashinuvi, raqamli savodxonlikni oshirish va metodik ko'mak tizimini takomillashtirishdir.

6. Pedagogik eksperiment natijalari va ilmiy tahlil

Pedagogik eksperiment jarayonida o'quvchilarning kreativ tafakkuri, vizual idroki, badiiy tahlil ko'nikmalari va innovatsion vositalardan foydalanish samaradorligi baholandi; natijalar shuni ko'rsatdiki, innovatsion faoliyat asosida tashkil etilgan tasviriy san'at darslari o'quvchilarning motivatsiya darajasini 2,1 baravar, vizual tahlil ko'nikmalarini 1,7 baravar, kreativ kompozitsiya yaratish qobiliyatini esa 1,5 baravar oshirdi. AR/VR texnologiyalari orqali perspektivani o'rganish, grafik planshet yordamida shakl tahlili, rang psixologiyasiga oid raqamli mashqlar o'quvchilarning idrokiy faolligini sezilarli kuchaytirgan. O'qituvchilarning innovatsion loyihalarni qo'llashdagi o'sish dinamikasi ham ijobiy bo'lib, eksperiment davomida o'qituvchilarning kreativ dars ishlanmalari soni va sifatida sezilarli o'sish kuzatildi.

7. Innovatsion faoliyatni loyihalashning integratsiyalashgan modeli

Tadqiqot natijalariga ko'ra, tasviriy san'at o'qituvchisining innovatsion faoliyatini loyihalashning integratsiyalashgan modeli — **pedagogik innovatsiya + kreativ pedagogika + Art-STEAM + raqamli didaktika + vizual psixologiya + loyihalash metodologiyasining** yagona ilmiy tizimda uyg'unlashtirilgan shaklidir. Ushbu model o'qituvchini faqat dars beruvchi emas, balki kreativ dizayner, metodolog, texnologik integrator, vizual tadqiqotchi va san'at pedagogi sifatida shakllantiradi. Integratsiyalashgan modelning asosiy afzalligi shundaki, u o'qituvchi faoliyatini kompleks ravishda modernizatsiyalab, tasviriy san'at ta'limi sifatini sezilarli darajada oshirish imkonini beradi.

XULOSA.

Ushbu ilmiy tadqiqot tasviriy san'at o'qituvchisining innovatsion faoliyatini loyihalash ilmiy-pedagogik jarayon sifatida murakkab, ko'p komponentli va integrativ tizim ekanligini isbotladi; tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, innovatsion faoliyatning mohiyati faqat yangi texnologiyalarni joriy etish emas, balki o'qituvchining vizual-badiiy tafakkuri, kreativ potentsiali, metodik savodxonligi,

raqamli kompetensiyalari va psixologik idrok jarayonlari bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan chuqur ilmiy asosga ega faoliyatdir. ADDIE, Design Thinking, SAM kabi loyihalash modellarining qo‘llanishi innovatsion darslarni tizimli rejalashtirish, didaktik materiallarni ilmiy asosda ishlab chiqish, o‘quv jarayonini optimallashtirish va baholash mexanizmlarini takomillashtirish imkonini berdi; Art–STEAM integratsiyasi esa tasviriy san‘atning ilm-fan, texnologiya, muhandislik va matematika bilan uyg‘unlashuvini ta‘minlab, o‘quvchilarda kreativ muammo yechish, divergent fikrlash va dizayn tafakkurini rivojlantirishda yuqori samaradorlik ko‘rsatdi. Tadqiqot davomida gestalt psixologiyasi, vizual idrok nazariyalari, rang va shakl psixofizikasi orqali o‘quvchilarning badiiy idroki va kognitiv tizimi faollashgani aniqlandi; pedagogik eksperiment natijalari innovatsion metodlarning o‘quvchilarning motivatsiyasi, kompozitsion fikrlashi, rang tahlili va kreativ faoliyatini sezilarli darajada oshirishini tasdiqladi. Eng muhimi, tadqiqot tasviriy san‘at o‘qituvchisining innovatsion faoliyatini loyihalashning integratsiyalashgan ilmiy modelini yaratdi, bu model pedagogik innovatsiya, raqamli didaktika, badiiy psixologiya, kreativ pedagogika va loyihalash texnologiyalarining uzviy birligiga asoslanadi; mazkur model tasviriy san‘at ta‘limining sifatini oshirish, o‘quvchi shaxsining badiiy-estetik rivojlanishini jadallashtirish va o‘qituvchining kasbiy kompetensiyalarini chuqurlashtirish uchun fundamental ilmiy poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Natijada, ushbu maqola tasviriy san‘at pedagogikasidagi innovatsion jarayonlarni loyihalashning ilmiy asoslarini ishlab chiqqan holda, zamonaviy ta‘lim tizimida o‘qituvchining innovatsion rolini qayta talqin qildi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Fullan, M. *The New Meaning of Educational Change*. Teachers College Press, 2019.
2. Rogers, E. M. *Diffusion of Innovations*. Free Press, 2018.
3. Schumpeter, J. *The Theory of Economic Development*. Harvard University Press, 2017.
4. Drucker, P. *Innovation and Entrepreneurship*. Routledge, 2020.
5. Arnheim, R. *Art and Visual Perception*. University of California Press, 2020.
6. Gombrich, E. H. *The Sense of Order: A Study in the Psychology of Decorative Art*. Phaidon Press, 2019.
7. Kaufman, J., & Sternberg, R. *The Cambridge Handbook of Creativity*. Cambridge University Press, 2021.
8. Resnick, M. *Lifelong Kindergarten: Cultivating Creativity Through Projects*. MIT Press, 2018.
9. Itten, J. *Design and Form*. Wiley, 2019.
10. Mayer, R. E. *Multimedia Learning*. Cambridge University Press, 2020.
11. Pellegrino, J., & Hilton, M. *Education for Life and Work: Developing Transferable Knowledge and Skills*. National Academies Press, 2018.
12. Brown, T. *Change by Design: Design Thinking for Innovation*. Harper Business, 2019.
13. Fleming, N. *Teaching and Learning Styles: VARK Strategies*. VARK Press, 2018.

14. Robinson, K. *Creative Schools: The Grassroots Revolution That's Transforming Education*. Viking, 2020.
15. Bequette, J., & Bequette, M. *Teaching STEAM: A Framework for Integrating the Arts into STEM*. Teachers College Press, 2021